

[INTERVJU]

Mag. Igor Omerza

»Bavčar se je iz zalezovanca prelevil v šefa zalezovalcev in takoj iz Udbe naredil normalno varnostno-obveščevalno službo, iz milice pa oboroženo osamosvojitveno silo«

Metod Berlec | Polona Avanzo

Z raziskovalcem udbovskih arhivov, pisateljem mag. Igorjem Omerzo smo govorili o velikanih slovenske osamosvojitve in njegovi najnovejši knjigi, ki nosi naslov *Igor Bavčar – Deviacija*.

Gospod Omerza, konec lanskega leta ste izdali novo knjigo iz serije *Velikani slovenske osamosvojitve in UDBA* z naslovom *Igor Bavčar – Deviacija*. Mogoče za začetek naše bralke in bralce spomnite na svojo prvo knjigo iz te serije z naslovom *Ciril Žebot – Peter – Prvi del*. Zakaj ste se odločili, da dr. Žebota kot prvega uvrstite v to zbirko?

Predvsem zato, ker je najstarejši osamosvojitelj. Obstaja sicer še starejši osamosvojitelj, ki je imel opravka s slovensko tajno komunistično oz. takrat stalinistično policijo (Kardeljevo VOS – Varnostno-obveščevalna služba), celo umorila ga je (Lamberta Ehrlicha, maja 1942), a o njem in tej tajni politični predhodnici Udbe nimam dovolj gradiva, da bi napisal knjigo. Sem pa v prvem delu knjige o Žebotu in Udbi o prof. Ehrlichu napisal poglavje *Dvojni umor pod Gradom*.

Druga knjiga iz omenjene zbirke je *France Bučar - Tikveš*. V njej dokumentirano opisujete udbovsko zalezovanje Franceta Bučarja od 1975 do 1990. Zakaj so Bučarja začeli zasledovati že sredi svinčenih sedemdesetih let prejšnjega stoletja ...

Preprosto zato, ker je takrat začel objavljati režimu neljuba stališča, zaradi česar so mu preprečili nadaljnje poučevanje na Pravni fakulteti v Ljubljani. Kdor je osebno poznal dr. Bučarja, ve, da je bil izjemno bister človek, človek hitrih in trdnih odločitev, hkrati pa prava in nepopustljiva gorenjska trma. S tem ko so ga začeli oblastniki šikanirati, so si sami ustvarili mogočnega nasprotnika, ki je zelo pripomogel k političnemu propadu socialističnega režima v Sloveniji in tudi pristanil – ne kamenčka, ampak ogromno skalo k nastanku slovenske države! O tem lahko veliko preberemo tudi v knjigah Rosvitie Pesek in Alija Žerdina.

»Druga zelezovalna petletka« pa se je odvila v letih 1980–1985. Kaj je bilo zanjo značilno? To je bilo že po Titovi smrti, ko je v socialistični Jugoslaviji izbruhnila finančna in gospodarska kriza ... Bi lahko kaj zanimivega izpostavili iz tega časa?

Glede Bučarja se v teh letih jasno vidi njegov široki horizont protirežimskega delovanja, saj Udba večkrat poroča o njegovem sodelovanju na »Dragi« (zamejska študijska srečanja tržaškega Društva slovenskih izobražencev). »Draga« je kot vseslovenski neformalni parlament (zamejstvo, emigracija, zdomstvo, matica) predstavljala veliko kost v grlu režima in njegove tajne policije. O tem sem napisal knjigo *Karla - Udba o Dragi*.

Poleg tega sodeluje na teoloških tečajih, v Novi reviji, v Celovškem zvonu, in še kaj se najde o tem v moji knjigi. V tem obdobju tudi pripravlja delo *Utvara ali resničnost*. Udba se je dokopala do rokopisa in ocenila, da je v nameravani knjigi dovolj elementov za kazenski pregon. Skratka, v tem obdobju se že izrazito kaže njegova vsestranska in kritična protirežimska angažiranost.

V knjigi pišete še o »tretji zalezovalni petletki« v letih od 1985 do 1990. No, pri tem je zanimivo, ko poudarjate, da je bil Bučar v zadnjih letih propadlega režima najbolj tajno spremljani posameznik v socialistični Sloveniji. Takrat je bil zelo blizu tega, da bi ga celo zaprli. Zakaj?

France Bučar je bil takrat najbolj spremljani posameznik v Sloveniji. To pove sam Tomaž Ertl v Beogradu (aprila 1988) na sestanku zveznega z notranjimi ministri republik in obeh pokrajin, ko ▶

pravi kolegom, da so zaradi oporečniškega delovanja v Sloveniji dali slovenskemu političnemu vrhu samo v preteklem letu (1987) o meščanski desnici 127 informacij, in v okviru tega o Bučarju 47, o Rупlu 34, o Spomenki Hribar 27 itd. Ker je Bučar hudo »rovaril«¹ proti režimu še po letu 1987, pravzaprav je kritiko celo intenziviral in internacionaliziral, je gotovo ohranil vodilno mesto na na tej TOP lestvici zalezovanja! Hm, torej je Milan Kučan in njegova najožja politična družčina lahko samo v letu 1987 o Bučarju prebrala 47 posebnih udbovskih poročil! Nekaj tega bom razgrnil v knjigi z verjetnim naslovom *Milan Kučan in Udба* ter s podnaslovom *Kronika anatomije tajnega poročanja*.

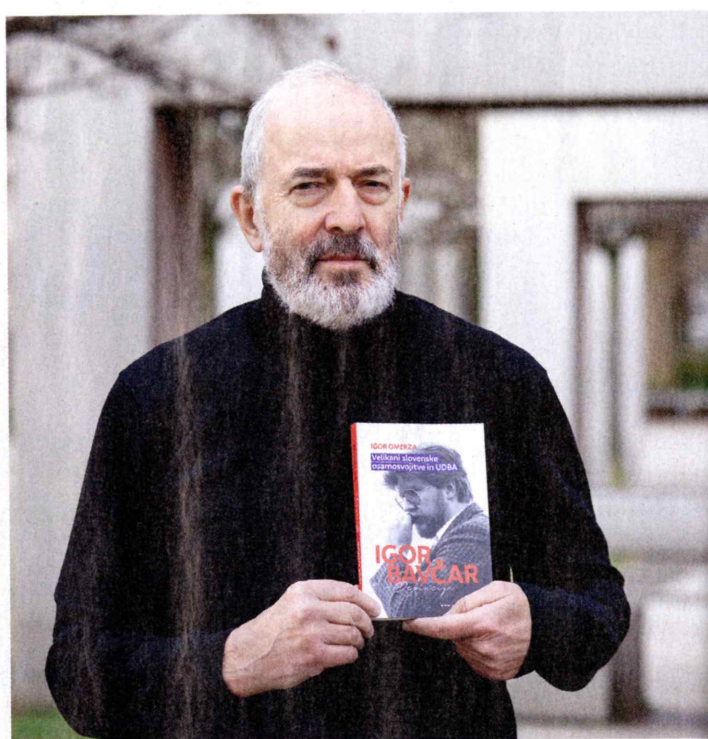
Bil je na pragu zapore zaradi izida knjige *Utvara ali resničnost*, zaradi svojega prispevka v znameniti 57. št. *Nove revije* in zaradi svojega evropskega nastopa. V začetku leta 1988 je namreč prišel nekakšen veliki finale Franceta Bučarja v propadlem in zato nekdanjem slovenskem socialističnem režimu, saj je – na povabilo Otta von Habsburga – 19. januarja odpotoval v Strasbourг in naslednji dan nastopil pred »Habsburgovim«² odborom, ki je »skrbel«³ za območje jugovzhodne Evrope. Nastop je bil za tiste čase, mislim na možnost represalij doma, radikalen in neustrašen, saj je France med drugim dejal, da je finančna pomoč Jugoslaviji in podobnim državam nesmiselna in škodljiva, ker jim omogoča, da nadaljujejo »protidemokratsko prakso upravljanja svojih ljudstev«⁴! Jože Smole ga je označil za narodnega izdajalca, Ertl pa je udbovcem in javnim policajem v Tacnu aprila 1988 rekel, da bi ga morali zapreti, a da se ga ne upajo, ker bi dobili proti sebi vso demokratično Evropo.

Tretja knjiga iz zbirke Velikani slovenske osamosvojitve in Udба nosi naslov oziroma podnaslov Jože Pučnik – Pseudomarksist. Od kod vzdevek pseudomarksist? Domnevam, da so mu ta vzdevek dali udbovci.

Udbovska obdelava Pseudomarksisti je bila prvenstveno namenjena krogu okoli revije *Perspektive*, kjer je Jože Pučnik igral veliko »pseudomarksistično«⁵ vlogo in je zato plačal tudi grozno ceno. Tu še ni šlo za osamosvojitvev, ampak za zahtevo po demokratizaciji enopartijske komunistične diktature v Jugoslaviji.

Knjigo o udbovskem zalezovanju Pučnika ste razdelili na dve časovni obdobji. Prvo »zalezovalno obdobje«, kot ste ga poimenovali, je potekalo v letih 1958 do 1966, to je v času, ko je Pučnik sodeloval z Revijo 57, nato pa z revijo *Perspektive* ...

Zanimivo, da je za to obdobje ohranjeno veliko dnevnikov poročil Udbe političnemu vrhu, ni pa skoraj nobenega terenskega ali operativnega dokumenta, čeprav jih je moralo biti ogromno. V letnem poročilu Udbe za leto 1964 npr. izvemo, da so samo iz enega, najbolj komunikativnega, mesta (verjetno gre za prebivališče perspektivaša Veljka Rusa) »prejeli preko 1.000 strani poročil«⁶! Kakorkoli že, v teh poročanjih budžovanom mrgoli zapisov o »liku in delu«⁷ Jožeta Pučnika, ki so ga imeli v tem času sicer večinoma pod ključem, a niti v zaporu mu niso dali miru. Ali so ga še kar zaslíševali ali pa

so prisluškovali njegovim pogovorom s tistimi, ki so ga smeli obiskati. Sicer pa je iz teh tajnih dokumentov, sedaj prvič javno objavljenih (udbovski arhiv je odprt že skoraj 20 let!), zelo jasno razvidno, zakaj so ga udbovci zalezovali in posledično režim zaprl.

Drugo obdobje v vaši knjigi, ki je glede na število strani manj obsežno, pa je »zalezovalno obdobje od 1967 do 1990«. Kaj bi iz tega obdobja posebej poudarili?

Kot vemo, je večina udbovskega arhiva uničena. Iz tega razloga je tudi nekatere stvari, nekatera obdobja težje »udbovsko«⁸ razgrniti ... No, Pučnik je kmalu po prihodu iz zapore odšel s trebuhom za kruhom v Zahodno Nemčijo in tam napravil lepo akademsko kariero. Zanimivo je bilo njegovo stališče, da v tujini ne bo politično deloval proti režimu v domovini. Menil je, da se to mora početi doma, poleg tega pa se je bal, da ne bo smel obiskovati domačih, kajti zlahka bi mu preprečili prečkanje meje. Udба je to izvohala in zato je njen zalezovalni nagon za Pučnikom precej popustil. Tudi to in ne samo uničenje udbovskega arhiva je razlog, da usahne tajno poročanje o njem. Toda Pučnik ne bi bil Pučnik, če ga ne bi premamilo vključevanje v javno in politično življenje v Sloveniji, zato začne sredi 80. let pisati za *Novo revijo*, čeprav še vedno živi in dela v Zvezni republiki Nemčiji.

Iz knjige je tudi jasno razvidno, kako močno sta se Udба in tudi partijski vrh ukvarjala z *Novo revijo* in predvsem z njeno legendarno 57. številko ter seveda z vlogo Pučnika pri tem.

V letu 1987 je imel Jože Pučnik eno ključnih vlog v 57. številki *Nove revije*. Zgodovinska 57. številka, »Prispevki za slovenski nacionalni program«, je izšla 16. februarja 1987. Pučnik je v njej pisal, da je obstoječi sistem treba spremeniti in verjetno se moramo popolnoma državno osamosvojiti. Javno tožilstvo SRS je zato začelo preučevati pravne možnosti za uvedbo kazenskega pregona zoper Jožeta Pučnika, pa tudi Iva Urbančiča in Franceta Bučarja. V končni fazi pa so se politiki ustrašili kazenskega pregona, kajti časi so se spremenili. No, v letu 1988 so se Kučan in tovariši vendarle toliko »opogumili«, da so Janšo izročili vojaškemu pravosodju.

Milan Kučan in njegova najožja politična družčina je lahko samo v letu 1987 o Bučarju prebrala 47 posebnih udbovskih poročil! Nekaj tega bom razgrnil v knjigi z verjetnim naslovom *Milan Kučan in Udба* in s podnaslovom *Kronika anatomije tajnega poročanja*.

Nedavno ste izdali še četrto knjigo iz zbirke *Velikani slovenske osamosvojitve* in UDBA, to je knjigo z naslovom *Igor Bavčar – Deviacija*. Knjigo začnete z nekoliko nenevadnim predgovorom oziroma uvodom z naslovom »Bavčar proti Sloveniji« ...

Seveda gre za paradoks, ker je politični in vojaški osamosvojitelj Slovenije (to je Igor počenjal v tandemu z Janezom Janšo) šel na Evropsko sodišče za človekove pravice proti Sloveniji. In kot je že javno povedal, to svojo pravdo nadaljuje pred velikim senatom, saj je mali senat ugotovil nepoštenost sojenja. Na koncu pa v Epilogu zašpilim »klobaso« z »Bavčar za Slovenijo«.

Prvemu poglavju ste dali naslov »Zatišje pred viharjem«. Začne pa se s kongresom Zveze socialistične mladine Slovenije oktobra 1982 ... Je takrat Služba državne varnosti začela spremljati Bavčarja? Ga je začela nadzorovati?

Ne morem točno odgovoriti, saj nimam na razpolago vse dokumentacije. Vsekakor se prvič pojavi v udbovskem dokumentu oktobra 1982, čeprav je mogoče, da so ga zalezovali že prej, ko je bil na Tribuni, saj so tam takrat kritizirali (z ekstremno levih pozicij) »mlačni« jugosocializem. Tipična

študentska drža! Kakorkoli že, o tem obdobju Igorja Bavčarja (in, zanimivo, o še zgodnejšem Ruplovem »ropotanju« v Tribuni) nisem našel v arhivu ničesar ohranjenega! Nula, nada, niente!

Drugo poglavje nosi naslov »Vrh Partije proti Bavčarju« ...

To je pa že zelo zanimivo in prvič javno objavljeno, namreč napadi vrha partije leta 1988 na Bavčarja. Ob tem malce zaidem iz udbovske zalezovalne kronologije in uporabim tudi partijsko dokumentacijo. Kaj je bil vzrok? Bavčar je začel preučevati obdobje liberalizma Staneta Kavčiča in njegovo odstavitve leta 1972. Sešel se je s Kavčičem in začel o tem pisati ter tudi poimensko »predstavljati« njegove takratne krvnike. Ti so bili leta 1988 še trdno na oblasti (npr. Popit) in so zato na svojih tajnih seansah pljuvali po Bavčarju. Pri tem ni bil izjema niti Milan Kučan, ki sicer ni bil glavna riba pri Kavčičevi odstavitvi, je pa pri njegovem obglavljanju sodeloval.

V tretjem poglavju pišete, kako je prišlo do izdaje spominov Staneta Kavčiča. Ves potek izdaje pa je tajno nadzorovala oziroma spremljala Udba ...

To je pa danes pravzaprav smešno. Vsi

 Nekje v tej produkcijski liniji smo očitno imeli udbovskega ovaduha. Režim pa knjige ni skušal ustaviti, verjetno zato, ker v njej Stane Kavčič lepo opisuje Kučana in grdo staro gardo.

ki smo pripravljali izid Stanetovega Dnevnika in spominov (Niko Kavčič, Igor Bavčar, Janez Janša, Petar Pečina, Vencelj Rangus in še nekaj drugih), smo kot kača noge skrivali, kaj počnemo. Na dan, ko sem odpeljal 800 izvodov knjige na pošto na železniški postaji, da jih odpremi 800 naročnikom, mi je telefoniral Janez Janša, tako sva se prej ustno dogovorila, in mi dejal, da se je tiskar scagal in da si ne upa v tisk. Uf, sem odgovoril, sedaj bomo pa težko, če sploh kdaj, izšli! Mislila sva, da sva s tem preslepila Udbo. No, našel sem dokument, v katerem Udba pred izidom knjige piše, kaj vse bo v knjigi napisano, celo to, kaj sta v spremni študiji napisala ▶

Bavčar in Janša! Nekatere v tej produkcijski liniji smo očitno imeli udbovskega ovaduha. Režim pa knjige ni poskušal ustaviti, verjetno zato, ker v njej Stane lepo opisuje Kučana in grdo staro gardo.

V četrtem poglavju ste pod drobnogled vzeli udbovsko zalezovanje Igorja Bavčarja v času, ko je vodil Odbor za varstvo človekovih pravic, na kratko Bavčarjev odbor. Se pravi v času procesa oziroma afere JBTZ leta 1988, ki je prebudil slovenski narod iz otopenosti, da smo prišli na ulice in trge ter protestirali.

Pravzaprav je teh dokumentov o spremljanju Bavčarjevega odbora malo. Čeprav jih je izvirno moralo biti veliko, saj je ta Odbor »gore premikal« in je s svojim 200.000-glavim članstvom predstavljal veliko družbeno silo in bil eden ključnih gradnikov demokratizacije in posledično osamosvojitve Slovenije.

Peto poglavje govori o »Bavčarjevem odboru«. Nedvomno je bilo že takrat jasno, da je Udba njegovo delovanje vse od ustanovitve natančno spremljala. Je Udba oziroma Služba državne varnosti v odbor umestila tudi svoje ljudi?

Tega ne vem, ker o tem nisem našel ničesar v našem udbovskem arhivu. Ampak tudi če smo ga imeli, ovaduha mislim, je bilo to brezpredmetno, saj je Odbor skorajda dnevno izdajal *Sporočila za javnost* in v njih razkrival vse, kar počnemo oz. nameravamo početi.

V šestem poglavju pa pišete o aferi, ki jo je Bavčar ne namerano zakuhal in je dobro stresla takratni slovenski komunistični vrh. To so bili njegovi zapiski, zapiski Igorja Bavčarja »Moji pogovori«, ki jih je imel, ko se je z vedenjem kolegija Odbora za varstvo človekovih pravic tajno srečeval s takratnimi komunističnimi oblastniki od Milana Kučana do Janeza Stanovnika ...

Da, Bavčar je zapise o svojih pogovorih s slovenskimi politikami razdelil med člane kolegija odbora (bilo nas je 39). Potem pa, ko je mestna SZDL bila proti in je mestna policija protestni shod, ki naj bi bil 8. maja 1989, prepovedala, je razjarjeni Bavčar te »Moje pogovore« dal tudi policijskemu inšpektorju Pavletu Čeliku, ki ni razumel zakaj prepoved. Vprašal je Bavčarja, kaj se dogaja. Bavčar mu je dejal, naj jih prebere, pa bo videl, kaj govorijo in kaj v resnici počnejo. Potem mu je izročil kopijo »Mojih pogovorov«. Čelik je to dal Ertlu, Ertl Stanovniku in ta se je zgrozil, ker je bilo tam zapisano tudi, da je on rekel, da se Kučan boji, »da utegne biti ravno Jokl naš Bilak (partijski trdorokec, ki je podprl sovjetsko okupacijo Češkoslovaške, op. Omerza). Edino on je v poziciji,« pravi Stanovnik, »da lahko skoči Kučanu v hrbet ...« Tudi Popit je to pozneje izvedel iz objave »Mojih pogovorov« v Tribuni (Bavčar je objavi nasprotoval). Napisal je užaljeno pismo Kučanu in pozneje še CK ZKS ter odstopil kot član CK. No, CK je v celoti podprl Kučana in s tem se je Kučan z nehoteno podporo Bavčarja odkrižal Franceta Popita.

Po mojem mnenju še najbolj zanimivo pa je v knjigi dogajanje v Beogradu okoli delovanja Bavčarja v funkciji vodje Odbora. To je sedaj kot toliko drugih stvari v mojih knjigah prvič javno objavljeno in material za ta del sem dobil v Beogradu.

Sedmemu poglavju v knjigi ste dali naslov »Zadnji izdihljaji Udbe«, pri čemer ste na začetku tega poglavja zapisali, da je tajno zasledovanje Igorja Bavčarja v letu 1989 popustilo ali pa je del papirjev Udbe (na samo v povezavi z Bavčarjem) proporcionalno bolj uničen, kot to velja za prejšnja leta.

Iz svojih dolgoletnih izkušenj dela v arhivu vidim, da so udbovska zalezovanja, čim bliže smo propadu socializma pri nas, čedalje bolj redka. Verjetno so zadnji komunistični oblastniki bolj počistili za seboj kot stara garda.

Zadnjemu poglavju v knjigi pa ste dali naslov »Bavčar za Slovenijo« ... Se pravi, da se je udbovsko zasledovanje Bavčar-

Biografija

Pisatelj **Igor Omerza** se je rodil leta 1950 v Ljubljani. Diplomiral in magistriral je na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani. V drugi polovici 80. let prejšnjega stoletja je sodeloval v procesih demokratizacije in nato osamosvajanja Slovenije. Deloval je kot član vodstva Odbora za varstvo človekovih pravic, nato v stranki Slovenska demokratična zveza, ki je bila ustanovljena v začetku leta 1989. Po njenem razpadu je deloval v okviru Demokratov Slovenije, stranke, ki se je marca 1994 združila z Liberalno demokracijo Slovenije. Med letoma 1991 in 1992 je opravljal funkcijo direktorja Službe družbenega knjigovodstva, nato pa funkcijo poslanca prvega sklica Državnega zbora Republike Slovenije. Po koncu podžupanskega mandata v Ljubljani se je umaknil iz javnopolitičnega življenja predvsem v pisateljsko dejavnost. Na podlagi raziskovanja udbovskih in partijskih arhivov ter drugih virov (v Celovcu, na Dunaju, v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu) je izdal številne knjige, ki so močno odmevale v slovenski javnosti.

 Potem mu je izročil kopijo »Mojih pogovorov«. Čelik je to dal Ertlu, Ertl Stanovniku in ta se je zgrozil, ker je bilo tam zapisano tudi, da je on rekel, da se Kučan boji, »da utegne biti ravno Jokl naš Bilak«.

ja končalo, ko je slednji kot Demosov minister prevzel vodenje Sekretariata za notranje zadeve Republike Slovenije maja 1990?

Da. Bavčar se je iz zalezovanca prelevil v šefa zalezovalcev in takoj iz Udbe naredil normalno varnostno-obveščevalno službo, iz milice pa oboroženo osamosvojitveno silo, kar je veličastno dokazala pod njegovim vodstvom v vojni za Slovenijo.

V pripravi pa imate že več drugih knjig ...

Milan Kučan in Udba, Dimitrij Rupel - Negativ, Franc Jeza - Separatist, Janez Janša - Kaplar, Ciril Žebot - Peter (drugi in tretji del), itd.

Bližava se koncu najinega pogovora. Kako kot nekdanji politik ocenjujete delovanje vladajoče koalicije, ki jo vodi Robert Golob? Predvsem njena ravnanja, ki so v posem samostojni Republikli Sloveniji ...

Vsaki vladi želim, da čim bolje vlada. Žal Golobova vlada slabo upravlja s Slovenijo, nekako ne znajo. Zavrženi se mi pa zdijo njihova ukinitve Muzeja slovenske osamosvojitve, vojaška počastitev protiosamosvojitelja Janeza Zemljariča, ukinitve Nacionalnega dneva spomina na žrtve komunističnega nasilja, ploskanje vlade ob zlorabi kulturnega praznika s strani Svetlane Makarovič, udeležba ministrice Vrečkove na čebinsko-stalinističnem praznovanju ...

Za konec bi vas samo še vprašal, ali pričakujete kakšne velike politične spremembe v letu 2024? Vemo namreč, da bodo v začetku junija potekale evropske volitve ...

Politično bodo volitve pomembne in očitno si mnogi želijo »bogatega« bruseljskega položaja. Kakšnih večjih političnih pretresov pa ne pričakujem, niso pa izključeni. Bolj zanimivo bo v ZDA. [D]